

№ 13

9 ქრისტიანობისთვის 1912

მიიღება ხელის მოწერა ფასი 1 წლ. — 5 მან ამა 1912 წლ. დამლევამდე—1 მან. 50 კაპ., სოფლის მასწავლებელთ, სამკითხველოებს და უმაღლეს სასწავლებლებში მოსწავლეთ დაეთმობათ 4 მან.

ყოველ კვირეული საზოგადო-ეკონომიური

და სალიბერალური ჟურნალი რედაქცია ღიაა ყოველ დღე 11 - 1 საათ.

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზიტის: თბილისი კლდე

მიიღება ხელის მოწერა

ყოველ კვირეულ საზოგადო-ეკონომიური

და სალიბერალური ჟურნალ

„კლდე“-ზედ.

1913 წლის იანვრიდან ჟურნალი უფრო ფართო პროგრამით გამოიცემა, ჩაერთობა ილუსტრაციები, კარიკატურები და სხ. მოწვეულ არიან ახალი თანამშრომელნი, როგორც ადგილობრივი, ისე რუსეთსა და საზღვარ გარედან.

ფ ა ს ი:

1 წლ. 6 თვ. 3 თვ.	1 თვ.	კალკე №	საზღვარ გარედ
5 მან. 2 მ. 75 კ	1 მ. 50 კ	10	ყველა ფასებს ემატებათ თვეში 5 მან. ური გადასახადი.
4 მან. 2.50 კ	1 მ. 40 კ	10	

სოფლის მასწავლებელთ, სამკითხველოებს, სტუდენტებს და კოოპერატიულ დაწესებულებათ დაეთმობათ

განცხადების ფასი: ყდაზედ, როგორც აღნიშნულაა; ტექსტის სხვა და სხვა ადგილას—კანტორასთან შეთანხმებით.

ს ა რ ჩ ე ვ ი: მიწის მობილიზაცია ქართლში. — ვანმე სოფელელისა. თანამედროვე ანექლოტები. — დამურასი. „გაგრძელებანი“ კ. რ. გზისა. — ფარსმან ფარუხისა. ცხოვრების გაძვირება საქართველოში. — თევ. ლლონტისა. სხალი მბაჟი. შრესა. ეკონომიურ-კომპერატიული ქრანაჟა. შსტილა. — დეგოთელისა.

საკუთრების მობილიზაცია ქართლში

მიწის მფლობელობა და მისი წარმოება, აი ის ორი მოვლენა, რომელზედაც დამყარებულია მიწის მფლობელობისა და მიწის მწარმოებლის ურთიერთობა; ამავე ურთიერთობაზე აშენდა ჩვენი საზოგადოების ის ორი მიმართულება, რომლისაგან ერთი დღესაც გამოდის თავად-აზნაურობის იდეოლოგიად, ხოლო მეორემ კი შესაძლოდ სცნო ჩვენში სოციალიზაციის ქადაგება.

პირველი მიმართულება თავის დროზე ამბობდა, რომ აზნაურობის ხელში ჩვენი ტერიტორიის დიდი ნაწილია, მაშასადამე, იგი წარმოადგენს ჩვენის ერის ერთ დიდს ეკონომიურსა და შემოქმედ ძალთაგანს და ამის და კვალად მას უნდა მიექცეს შესაფერი ყურადღება და შესაფერი ადგილიც დაეთმოს ჩვენს ცხოვრებაში.

მეორე მიმართულება, იმავ მოვლენიდან გამომდინარე, ფიქრობდა: მთელი რაიონები სააზნაურო საკუთრებას შეადგენენ და შესაძლოა მათ წართმევასთან ერთად, მოეწყოს საერთო მფლობელობა, რადგან მწარმოებელი გლეხი ჯერ საკუთრების ფსიხოლოგიით არ არის გაჟღენთილი.

მესამე მიმართულება ჩვენი საზოგადოებისათვის მოქმედებას არ ამყარებდა სოფლის თანამედროვე მდგომარეობაზე, არამედ გადასწყვიტა მოცდა, როდესაც კაპიტალი თავისით შექმნიდა სოფლად ისეთ ურთიერთობას, როდესაც fait accompli-ს აღიარების მეტი, აღარა იქნებოდა რა საჭირო. მანამ კი თავისი ყურადღება ქალაქებს მიანიჭა.

ჩვენც, ჩვენი ყურადღება პირველ ორ მიმართულებას მივაქციეთ, რადგან ორთავე უმთავრესად სოფლის ელემენტებს ემყარებოდა.

ვინც წარსულ საუკუნის ბოლო დროინდელ სოფლის სურათს იცნობს, დავეთანხმება რომ ორთავი მიმართულებას ჰქონდა *raison d'être*, სანამ ერთის მხრით იყვნენ მიწის მფლობელები, მეორეს მხრით კი, უმამულო მიწის მუშაკნი; მით უმეტეს, რომ ეს ურთიერთობა არ იყო გართულებული თუნდ იმ მოვლენით, რომ მიწის მფლობელი იმავე დროს მწარმოებელიც ყოფილიყო. ამ მხრივ მდგომარეობა მეტად გამარტივებული იყო: სოფელი ცხადათ იყო გაყოფილი ორად: **ღალის ამკრეფთა** და **ღალის მძლეველა ბანაკად**. საკვირველი არ არი, რომ ამ ორ ბანაკს თავთავისი იდეოლოგია გაუჩნდა.

მაგრამ ჟამთა სრბოლამ მდგომარეობა შესცვალა; ორი მოპირდაპირე და ერთმანეთისაგან გათიშული ბანაკი ერთმანეთში ათქვიფა: უმამულო გლეხს პატარა საკუთრება გაუჩინა და დიდი სამფლობელოს მექონე ზოგი იმავე პატარა მესაკუთრე გლეხს გაუთანასწორა, ზოგიც ხელცარიელი ქალაქისაკენ გასტყორცნა. დიად, აღარ გახლავან ის დიდი სამფლობელოები, რომელნიც თავის პატრონს ანიჭებდნენ ერთგვარს ეკონომიურსა და მისაგან გამომდინარე საზოგადოებრივ ძალასა და მნიშვნელობას. მყვირალა მებაიარახტრებმა თავისივე ქექა-ქუხილში ვერ გაიგეს, თუ ეს ლათიფუნდიები როგორ დანაწილდნენ და სხვის ხელში გადავიდნენ. მეორეს მხრივ, აღარც ის რაიონები გახლავან რომლის მცხოვრებ გლეხებს ჯერ არ ეგემათ საკუთრების ტკბილი და შხამიანი გემო.

მართალია, საკუთრების მობილიზაციის მაჩვენებელი სტატისტიკა არა გვაქვს, თითქმის არც არის იგი შესაძლებელი, რადგან ვინ ადევნებს თვალს, როგორ იყიდება მიწა დღე მუდამ სხვა დე სხვა გზითა და წესით: სამედიატორო, ნოტარიუსისა, კერძო და საბანკო ტორგებისა და „მეუვეენის“ დროს.

მაგრამ ყველა ამის გაგება არც ისე ძნელია. ჩვენი ქვეყანა არც ისე დიდია, რომ მისი შემოვლო და მისი ვითარების გაგება შეუძლებელი იყოს.

განა იმ დროს როცა მოწაფეთა ექსკურსიები მთელ კავკასიას ფეხით უვლიან, ჩვენ მოკმედ ჯგუფებს კი არ შეუძლიანთ თავის კაცებიც გაგზავნონ თუნდ იმ ქართლის ვასაცნობად, რომლის მიწის მფლობელობა ისე საინტერესოა ხსენებულ ორ ჯგუფისთვის.

ქართლი ხომ ბურჯია ამერეთის თავად-აზნაუ-

რობისა იგი იძლევა მეტ წილსა ცენზიან აზნაურთა და სათავად-აზნაურო დაწესებულებებშიაც ხომ იგია ყველაზედ მეტად წარმოდგენილი.

მაშ რათა კმაყოფილდებიან თ.-აზნაურთა მებაირახტარნი კაბინეტებში ხმაურობით, რატომ არ დაათვალიერებენ თავის ჯარის მგდომარეობას.

მეორეს მხრივ, ხომ ქართლის უმამულო გლეხის ფსიხოლოგიაზე ემყარებოდნენ უმთავრესად სოციალიზაციის მქადაგებელნი და არა იმერეთისა და კახეთის წვრილ მესაკუთრეთა ელემენტებზე. მაშ რატომ არ უნდა ამ ჯგუფსაც ვაგზავნოს თავის კაცები, რათა გაიგონ, ხომ არ მოწამილულა საკუთრების შესამით მისი იმედი ქართლელი გლეხი.

არა, არც ერძსა და არც მეორე ჯგუფს არცა სურს და არც შეუძლიან სინამდვილეს გაგება.

არ შეუძლიან იმიტომ რომ ქართველს უფრო ეხერხება ერთი და იგივეს ღეჭვა, ვიდრე მუდმივი შესწავლა და მოძრაობა. არა სურს, იმიტომ რომ შეიძლება ერთიცა და მეორე ჯგუფიც გრძნობდეს, რომ სინამდვილის გამოქვეყნება მოასწავებს არა მათს აშენება-გამაგრებას, არამედ დაშლას, გაქრობას, მათ ნანგრევებზე ახლის ჯგუფის აღმოცენებას.

ყველას მოეხსენება, რომ მეცხრამეტე საუკუნის ქართლი წარმოადგენდა ტიპიურ სურათს ფეოდალურ მიწის მფლობელობისას.

მთელი ქართლი დაყოფილი იყო სათავადოებად და ამ ერთგვარობას აქა იქ თუ არღვევდა ყოფილი სამეფო და საეკლესიო და აწ სახაზინო მამულები.

ამ სათავადოების ფარგლებში, მართალია, ჰქონდათ ცოტაოდენი წილი სათავადო აზნაურებსა და ზოგიერთ გლეხებს, რამოდენიმე ნასყიდობაც, მაგრამ უცხო სამოქალაქო კანონმდებლობამ ბევრი მათგანი საეჭვოდ განადა.

ამ გვარი სიტუაცია, რომელიც გაგრძელდა XIX საუკ. თითქმის დამლევამდე, აძლევდა საბუთს თავად-აზნაურთა იდეოლოგიებს ეთქვათ: საქართველოს ტერიტორიის ორი წილი ჩვენ ხელთაა, მაშასადამე საპატიო ადგილი უნდა დაეთმოს თავად-აზნაურობას ჩვენ საზოგადოებრივ შემოქმედების სვლაში. საჭიროა მხოლოდ ამ ძალის იდეური ხელმძღვანელობა.

მართალნი იყვნენ „ტეტიათა მოტრფიალენიც“ და მათი მემკვიდრე სოციალიზაციის მქადაგებელნიც, როცა ხედავდნენ რა, აუარებელ უმამუ-

ლო გლეხობას და ამავე დროს ეჭვობდნენ თავად-აზნაურობის ცხოველ-ყოფილობას, ამყარებდნენ თავის იმედს გლეხობაზე და მათის ამ ქვეყნითვე ცხოვრებისათვის ერთგულად ეზიდებოდნენ რუსეთის „ობშინის“, „პარნიკებში“ გაზრდილ სოციალიზაციის, ნერგს.

დიახ, იყო ხანა, როცა ორთავე ჯგუფი შესაფერ, არსებულ ძალას ემყარებოდა.

სწორედ გაიგეს ამ ჯგუფებმა მათის ობიექტის სულის სწრაფვა თუ არა, ეგ სხვა კითხვაა, მხოლოდ სამოქმედო ფუძე ორთავე ჯგუფს ჰქონდა.

მაგრამ, ახლა რომ აღარც მამულიანი თავად-აზნაურობა და აღარც მასიური უმამულო გლეხობა აღარ არსებობს, იდეოლოგიას რომ ობიექტი გაუქრა?!

მამულიანი თავად-აზნაურობა (ვგულისხმობ მსხვილს) და საკუთრების შესამით მოუწამილელი გლეხობა რომ „წარსულ დროთა მოგონებას“ ჩაბარდა?! რას აპირებენ უჯაროდ დარჩენილი მებაირახტარნი?

და რომ ეს ასეა, რომ ეს უსტატისტიკოდაც ყველა ქართლში მცხოვრებისთვის ცხადია, თვალი გადავავლოთ ცალცალკე ყველა სათავადოებს.

მოვეყვით ზევიდამ, მტკვრის მარჯვენა ნაპირს.

1) ბორჯომის ხეობა გათავდება და იწყობა სოფელ დამჩხვრევალოდამ, ხაშურის გასწვრივ, და მიდის სადგურ გრაკლამდე „საციციანო“. ამ ძთლიან სათავადოს არღვევს მხოლოდ სკრის ხეობა, რომელიც ეკუთვნოდა თავად შალიკაშვილებს, და ატენის ხეობის შუა და ქვემო ნაწილი, რომელიც ეკუთვნოდა თავად გიორგი ერისთავის მემკვიდრეთ.

როგორც საზოგადოთ ქართლი, ისე მისი ნაწილები—სათავადოები, იყოფიან მთად და ბარად. საციციანოს მთა გაუყოფელია.

ამ 28 წლის წინად დაიღო მტკიცე ნოტარიული ხელ-შეკრულობა, რომლის ძალით „საციციანოს მთის“ გამგებლობა გადადიოდა მონაწილეთა საზოგადო ყრილობის მიერ არჩეულ გამგეობის ხელში. და არც ერთ მონაწილეს კერძოდ არ შეეძლო რაიმე განკარგულების მოხდენა ამ საერთო მამულში, წინააღმდეგ შემთხვევაში, დამრღვევი ამ წესისა ჯარიმას უხდის თვითეულ მონაწილეს, ორას თუმანს. მონაწილეთა რაოდენობა კი ორასს უწევს. მთელი შემოსავალი (მოდრობამდე 60,000 მანეთზე მეტი და ამ ჟამად 45,000 მანათამდე) შემოდის კანტორაში და ხარჯ გარედ, თვე და თვე, წილის და გვარად, მოწილეებს ურიგ-

დებათ. როგორც ხედავ, მშენებელი წესი ჰქონათ თავად ციციშვილებსა და მონაწილეებს (სიძეებს და მონასყიდეთ).

თვითეული მონაწილე, განთავისუფლებული მთის მზრუნველობისაგან, თვე და თვე პენსიასავით, წილის შესაფერ შემოსავალს იღებს და დრო ეძლევა დაკვირვებით მოუაროს თავის სახანავ-სათესს და საზოგადოთ თავის ბარის მამულს.

კანტორას სხვა სიკეთეცა აქვს: რაიმე უბედურების დროს ყოველ მონაწილეს აუცილებლივ შემწეობა ეძლევა. ყოფილა შემთხვევა, როცა რომელიმე მონაწილეს წილი გაჰყიდვია, კანტორას იგი გამოუსყიდია და უსასყიდლოდ პატრონისთვის ჩაუბარებია. კანტორას ჰყავს თავისი სტიპენდიანტი და მისი წყალობითვე დაარსდა სოფელს ქარელში ციციანთ მომხმარებელი მღაზია.

ყველა ამისდა მიუხედავად, გადათვალთვრეთ „საციციანთის“ მონაწილეთა სია და იქ გვარებისა და ეროვნებათა ისეთ აღრევას დაინახავთ, რომ გაგიკვირდეთ: ამ მამულს „საციციანო“ რათა ჰქვიათ.

იქ დაინახავთ, რომ უდიდესი წილი ამ, ოთხ მხარაში გაქიმულ, უზარმაზარ სათავადოსი ქარელის ურიებს ეკუთვნის. მონაწილეთა შორის დაინახავთ სომხებს, ბერძნებს, რუსებს და ჩვენი ქვეყნის ყველა კუთხის წარმომადგენელთ. იქვე დაინახავთ რომ სოფელ „ქანდრების“ გლეხებს ეკუთვნის 1/16 + 1/64, რაიც შეადგენს 6.000 დესეტინაზე მეტს.

იქვე დაინახავთ, რომ მეტი წილი ციციშვილებისა კანტორის სიიდან ამოშლილია და მის ადგილს სხვის სახელია ჩაწერილი. კანტორაშივე გაიგებთ რომ, ვინც ციციშვილი კიდევ და დარჩენილა, ვაღიოთა და ვახშით ისეა დატვირთული, რომ დღესა თუ ხვალე სხვის ბედი მოელის. ეს მთა.

ახლა ბარი. საციციანოს ბარის გამიჯვნა ამა 1912 წლის შემოდგომით დამთავრდა. 16.000 დესეტინიდან ციციანთ სახელობაზე არ დაყოვნებულა არც 3.000 დესეტინა. ამავე წლის შემოდგომით ეს 3.000 დესეტინა, ვგონებ უნაკლებოდ უკვე დაგირავებულ იქნა სხვა და სხვა ბანკებში. დანარჩენი, ჩვენდა საბედნიეროდ, გადავიდა ადგილობრივ გლეხობის ხელში. მეტ წილს წინა დეე ჰქონდა ნაყიდი, დანარჩენებმა კი შეყვეანის დროს შეისყიდეს და თავისივე სახელზე დაიყოვნეს. წინა დამოყოფილ თომა ციციშვილის 7.500 დესეტინა ერთიანი მამული, ხაშურის გასწვრივ, გადავიდა ასლან მდივანის ხელში და ეს უკანასკნელი

დღეს თუ ხვალე გაათავებს უცხოელ კაპიტალისტებთან მოლაპარაკებას, ამ მამულის მათზე გაყიდვის შესახებ.

2) გადავიდეთ ახლა სკრის ხეობაზე.

ეს ხეობა მთლად დაკარგეს თავად შალიკაშვილებმა და თქვენს მტერს დაემართოს, რაც მათ მოუვიდათ. სხვათა შორის დიდი წილი ამ სათავადოსი ქართველ კათოლიკეთა ხელში გადავიდა, დანარჩენი პატივცემულ ბ. ფრიდონოვისა და ავსარქ-სოვის ხელში.

ამ უკანასკნელთ სოფლად დიდი ფული დაატრიალეს, სამუშაო გააჩინეს და მეხილეობის კულტურა გააჩაღეს.

3) იგივე ბედი ხვდა ერისთვიანთ ატენის ხეობას: ხიდისთავში გორელმა სომხებმა მოიკალათეს; ატენში—ჩვენმა ბანკმა და გლეხობამ; კარგა დიდი ნაწილი ატენის ხეობისა პოლკოვნიკ სიმონოვმა შეიძინა, დანარჩენი სახელმწიფო ბანკმა და აქედამ ლეკმა ჯამათ-ჰაჯიევიმა.

4) **საჯავახო.** საჯავახოს მთის გამიჯვნა 1904 წელს დამთავრდა. ამა 1912 წელს საჯავახოში ჯავახიანთ სახელი უცნობი ხილი გახდა. ისეთ დიდ და მშენებელ მამულებს, როგორიც არიან: „სახორცე“, „ტამი“, „კლიკი ჯვარი“ და სხვა (თვითეული 1000 დესეტინაზე მეტი) იგივე ლეკი ჯამათ-ჰაჯიევი დაეპატრონა. „ბორცვანა“ და „თრიმონარა“, ორი დიდი და მშენებელი მამული, შეძლებულ მემამულე გრიგოლ ჯავახიშვილისაგან რუს პროფესორმა შეიძინა. დანარჩენი—ზოგი ოსობამ და მეტი წილი ჩვენს ბანკს მძიმე ტვირთად აწვეს.

საჯავახოს ბარისა რაღა მოგახსენოთ. ის რომ, როგორც ყველგან, ჯერ ბარსა ჰკარგავენ და მერე მთასა.

5) **სათარხნოში** გასაყიდი მამული რომ აღარა დარჩა რა, საშენებელ მასალად ჰყიდიან დიდი მოურავის, გიორგი სააკაძის, ციხე-დარბაზის ნანგრევებს სოფელს ნოსტეში.

6) **ქვემო-საციციანო**, ანუ ნიჩბისის ხეობა. აქაურ მემამულეთა ამბავს, მსურველი, ჩვენი ბანკის ახლად გამოქვეყნებულ სატორგო ფურცლებში ამოიკითხავს.

7) **დიღმის ველი.** აქ დარჩა მხოლოდ ყოფილ გუბერნიის მარშლის კონსტანტინე მუხრან-ბატონის დიდი მამული, რომლის ჩაბარებას მოუთმენლად მოელიან პეტრეს ქალაქის უმაღლეს წრეებში გაბნეული „გაქირვებული“ მემკვიდრენი. დანარჩენი ხატისოვის პარტიას შეუძენია.

8) ხაშურის მიდამოებში „საბაშიო“ გაქრა.

9) **სამარჯუილოს და საფალავანდოში** ჩვენ ბანკებს თუ რამე გადურჩა, ეს გაუყოფლობის მიზეზით. ამ რაიონში გლენებმაც ბევრი კაი მამული შეიძინეს.

10) **ღვანის ფრონის ხეობა.** კალატოზიანთ თვალ-უწვდენელი „დედოფლის მიწა“, რამდენიმე ათასი დესეტინა, საგლეხო ბანკის ხელთაა. ღვანელი ფავლენიანი და ხერხეულიძიანი ამ ხეობიდან წავიდნენ, აიყარნენ, იქ აღარ არიან. ერთი კომლი მათგანი, დარჩენილი სოფელს ყორნისში, ისე გაოსდა, რომ ქართულს ვეღარ ახერხებს და ვერც გაარჩევთ დანარჩენ ოსებში. ბორჯომის ყოფილი მებატონენი და სოფელს ბრეთში შეხიზნულნი, ჩვენი პროლეტარიატის მედროშეთა ყურადღებას და თუ დაიმსახურებენ.

11) ორი მშვენიერი და მთლიანი, საქაშეთისა და ბრილის მამული 5.000 დესეტინამდე საგლეხო ბანკისა და გომის სინდიკატის ხელთაა.

12) მაჩაბლიანთა და ერისთავიანთ ხომ სახელიც დაავიწყდათ თავის ბარის მამულებისა. ვადარჩა ერთი, ორი, როგორც მაგალითად ს. კარალეთის მემამლე მ. ერისთავი.

თავის იურიდიულ მდგომარეობით სამაჩაბლოს მთა თითქოს გარანტიას წარმოადგენს გაყიდვისაგან. მაგრამ ამ შემოდგომით კაპიტალისტებმა იქ შეიძინეს ერთი მამული 11.000 დეს. რვა მანათობაზე, მეორე—3.000 დეს. თხუთმეტ მანათობაზე. ევაქრებიან მესამე, მეოთხე, მეხუთე და სხვა მამულებსაც. **აბესალომ მაჩაბლის** 30.000 დესეტინა მთა და ბარი გაჰქრა, სხვის ხელთაა: ყარაბეგოვებს, ლაშბაროვებს და სხვათ ჩაბარდათ.

13) **სამილახვროში** განსვენებულ ღენერლის თ. ნიკო გივის ძე და ცნობილი გიორგი ოთარის ძე ამილახვრის სახელი და თუ იხსენება.

14) **სამუხრან-ბატონოში** მუხრან-ბატონოვინ „უდელი“ და ხატისოვის პარტია.

15) **საგურამოში** გურამიშვილი აღარავინ გვეგულება.

16) ბორჩალოს მებატონენი თავის დროზე ყველაზე გავლენიანი იყვნენ, ამ გავლენის გამო იქ ყველაზე ადრე დამთავრდა გამოიჯენა და ყველაზე ადრევე დაკარგეს იქაურმა ორბელიანებმა, ბარათაშვილებმა და მელიქიშვილებმა თავიანთი, მართლაც რომ, ლატიფუნდიები. მათ ნამამულარებზე ხარობენ უდელი, თათრები, სომხები, ნემცები, რუსები, ბერძნები, თამამშოვები, თაიროვები, ყაზაროვები, მა-

ნათშოვები და მრავალნი ტომნი სხვა და სხვა ისტორიულ ხანას შემოსეულნი. ამ ბოლო დრომდე შენახული შესანიშნავი ახატის მამული, 15.000 დესეტინა სასტუმრო „ორიანტის“ ნადიმებმა იმსხვერპლეს და არამიანს ჩაუგდეს ხელში. ერთ უდიდეს მემამულის ქონებიდან, მდლიერმა თავად-ახნაურობამ მის მიმკვიდრეს რამდენიმე ასი დესეტინა გადურჩინა, რათა გამოჩენილ მარშლის მემკვიდრეს, მათდა სამარცხვინოდ, ცენზი არ დაჰკარგოდა. აი სურათი თავად-ახნაურობის მიწათ-მფლობელობისა. იდეალის და მიზანს მოკლებულმა თავადობამ, სულ მცირე ხნის განმავლობაში გაუშვა ხელიდან აუარებელი ქონება, რომლის კულტურული ნაწილი—ბარი, ნაწილ-ნაწილად გლენობამ შეიძინა ხოლო მთის მეტი წილი—კაპიტალისტებმა.

თუ ჩვენ თავად-ახნაურობას კიდევ რამე დარჩა, ისიც ისეა დატვირთული ვალითა და ვახშით, რომ ამ სულ ცოტა ხანში ცენზიანი თავად-ახნაური ცაცია ხელის თითებზე ჩამოითვლება გლენობა კი გაშმაგებული დღე მუდამ საკუთრების შექენაშია, ხოლო მას უკიდურესად ეჯავრება ჯგუფობრივი, ერთობრივი სყიდვა მიწისა. არა, ჩუმადა და კერძოდ იძენს იგი წვრილ-წვრილ მამულს. ამასვე ხელს უწყობს მემამულეთა მიწების გაფანტულობა წვრილ-წვრილ ნაქრებად.

დიდ-მამულოვან მემამულეთა და უმამულო გლენების ნაცვლად დღეს ქარალში გაჩნდა მრავალრიცხოვანი კლასი წვრილ მესაკუთრეთა, გინურჩველად წოდებისა.

ამ კლასს კი ვერც ერთისა და ვერც მეორე ჯკუფის იდეოლოგია ვეღარ დააკმაყოფილებს.

ვინმე სოფლელი.

თანამედროვე ანექდოტები

„მე სრულებით არ მინდა ჭკმა, სთქვა ერთმა აზნაურმა და თან ორი დიდი გელაქნური გადაელაზა“. აი ეს „ანექდოტი“ მომავლანდა გვასაგვას ორი უკანასკნელი წერაღის დროს „მე არ ვფიქრობ მ. ი. თუმანიშვილის გამოსარჩლებას... მკვრამ...“ ორი კვირის განმავლობაში მარტო მ. ი. თუმანიშვილს ესარჩლება. კარგსაცა შერება, რადგან... აი დასწყევლა ღმერთმა, ისევე ანექდოტი მკვრამდებს: „ერთ მოსამართლეს გადაწყვეტილი ჰქონდა დამნაშავეს გამართლება, მკვრამ ვეჭვილმა იმდენი რამ წარმოაშა, რომ მოსამართლემ თვალეუი დასწეიტა

გაკვირუებით: მართლაც?! და დამსაშუკე ციხეში გავ-
სახვანა“.

ასეთი ანექლოტიური გუნება იქნებ გვახვას იმ ანექ-
ლოტმა გამოიწვია, თუ როგორ წავიდა დემუტაციცა ჰ.
ო. თუმანიშვილის დედისთან სამადლობელოდ და მან მი-
უთითა შეილზე: „მადლობა იმას უთხართოთ“. სიუვა-
რულის და ჰატივისციემის დირსია თუმანიშვილის დედა
ასეთის თავმდაბლობისათვის, მაგრამ შეიდას რომ არ გა-
მოჰყოლია ასეთი სხე-ჩვეულება. ზირიქით, თუმანიშვილ-
თან ათონის საკითხის შესახებ შეიკრიბა ხალხი და მან
კი თავის თავზე მიუთითა: მადლობა გამომიცხადეთო...
კახ. რკ. გზის შესახებ. საიდან სადაო, წმიდაო საბაო?
მაგრამ ბეჭმა ზოგჯერ დანიხვან იღის და „ზაკვაკაზიე-
ში“ № 274 ახალ ანექლოტს ვკათხულობთ: ეპისკოპოსისა
ანტონი უცხადებს თანაგრძნობას თუმანიშვილს, კახ.
რკ. გზის გამოცხადებით კი არა, რისთვისაც თუმანიშვილს
ღანძვან, — ეკლესიის ფულის ძღვევისათვის.

აფსუს, დახარჯული ხაით!

ტუეში გაჯარნილ უჩაღსაც ეტყვიან მადლობას,
როცა მოვა და დარბი კაცს მისცემს რასმე და ჰ. ო.
თუმანიშვილი ხომ „უხეგარო და უმწიკვლო საზოგადო
მოდგაწკა“. არა გჯერათ? აბა წაიკითხეთ „თემის“ რეზი
და „რენის“ თემის გამოცხადებული პროტესტები —
ესეც ხომ ისტორიული ანექლოტია: „30 ნოემბერს
1912 წ. ათონის მონასტრის შესახებ კერძო თათბირის-
თვის შეკრებილნი... მოვალედ ვთვლით გამოუცხადოთ
ჩვენნი დრმა ჰატივისციემს თავად ჰ. ო. თუმანიშვილს...“
კახ. რკ. გზის შესახებ (!). რომ ასეთი ანექლოტიურ
თანაგრძნობას მოგვანებდა მართლადენ გრ. დიასამიძე ეს
ცხადია... ღოდოკას რას დაგიდეკს; მაგრამ ამ ანექლო-
ტის მარლი იმაშია, რომ ეს „თანაგრძნობის პროტეს-
ტი“ თუმანიშვილის სხლში დაიწერა. მე შესმის, რა
უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდნილან ხელის მომწე-
რენი. კიდევ კარგი, გრ. დიასამიძემ ამ „კერძო თათბირ-
ზე“ შეც არ მიმიწვია, როგორც წინა „კერძო თათბირ-
ზე“ ამავე ათონის შესახებ, თორემ... დმერთს გეფი-
ცებით, შეც იძულებული ვიქნებოდი „თანაგრძნობის
პროტესტზე“ ხელი მომეწერა: რაც უნდა იეკეს ქართუ-
ლები უოველთვის „გმირნი, ზრდილნი, და რაინდნი“
იუენენ და თუ რაინდობა დაუკარგეთ, ზრდილობა ხომ
მანინტ შეგვრნა: მასწინებლმა მოხოგოს თანაგრძნობა და
არ გამოუცხადო? — მასწადამე „უნდა გავლანძლო და ს-
ხლიდან წავიდე“ და... განა ამას ყველა გაბუდავს?

მაგრამ განა უკეთესი არ იქნებოდა თუმანიშვილს
თითონ შეეცინა და ხელიც მოეწერა თანაგრძნობაზე?
ჯერ ერთი, უფრო მეტი ახრანის იქნებოდა და შეორეც,
უფრო გულწრფელი... და არც ისე სასირცხვილო... თუ

კიადამიანს შეუძლიან „ტრემლი ღვაროს“ ამასთანა „თა-
ნაგრძნობაზე“, რატომ არ შეიძლება შეადგინოს და
ხელიც მოაწეროს: ადამიანი თავის თავს უფრო კარგად
არ იცნობს, ვიდრე ისეთი უხეგარო შეკობრები, რე-
გორც გ. დიასამიძე? და რომ გრ. დიასამიძე უოველ-
თვის უხეგაროა, აი, თუნდა შემდეგი ანექლოტი გვიმოტ-
ციეებს: 21-ს გიორგობისთვის 1912 წ. ათონის მონა-
სტრის შესახებ კერძო თათბირისთვის შეკრებილნი,
ჩვენ, ვიდრე შეუდგებოდით ამ კითხვის განხილვას...

მოვისმინეთ მხტოვანი აკაკის სიტყვა: „კაცო, სისუ-
ლელა აურ-ზაურის ატეხა იმის შესახებ, აკაკი სჯობია,
თუ სიღოვანიო, ბავშვებოვით გაიგდებოთ განზე ბურთსა
და იმას მისდევოთ, სხლში კი მძიმე საქმე ხელიდან
გვეცლება, სისულელა ესა“!

ასე შესტობა გრიგოლ დიასამიძემ და სხადლო-
ბელო... შეტად უხეგარო გამოადგა. ახლა მეორე „ბურ-
თი“ გაიგდა ჩვენნი თემის ბავშვმა — თუმანიშვილის
პროტესტები და მინაური მძიმე საქმე, კახ. რკ. გზა,
სრულიად დაავიწედა. თუმანიშვილსაც ისეთი სამსახური
გაუწია, რომ... დიასამიძეს რომ არ ვიცნობდეთ, შეიძ-
ლებოდა კაცს ეფიქრა: განკებ საქვეყნოდ თავი მოს-
ტრაო. აკაკიმ დაჯილდოვა; არ ვიცით რას იტყვის
თუმანიშვილი, მაგრამ, ვგონებ, ერთგვარი უხეგარობა,
ერთგვარად უნდა დაჯილდოვდეს.

ეჰ, გრიგოლ, „სიკეთისთვის სიკეთე ვის უქნია?“

ლამურა.

„გაგრძელებანი“ კ. რ. გზისა

კახეთის რკინის გზა ეხლა საფელეტონო ფა-
ზისს განიცდის.

სერიოზულ წერილების წერა ამ გზაზედ ყოვ-
ლად უნაყოფოა.

გვაზავისი არ იყვეს, რას გავხდებით იქ! „მორა-
ლით“, საცა ყველაფერი „ამორალობით“ არის აღ-
სავესე, ოლონდაც.

და რაც მალე იმღერებს ბატონი გვაზავა თა-
ვის უკანასკნელ მანსონეტს მით უკეთესი იქმ-
ნება!

კახეთის რკინის გზის ბედი გადაწყდა და, მე
მგონი, ყველაფერიც გათავდა, ყველაფერი დამთავ-
რებულია!

ჯერ არ დამთავრებულა მხოლოდ ერთი რამ.
ის სადგური, რომელიც შეიქმნება მომავალში
კახეთისა და სიღნაღ-ბაქოს რკინის გზათა გამაერთე-
ბელ პუნქტად, ღირსია საუკეთესო სახელისა.

ამ საუდგურს უნდა ეწოდოს „პავლუშა ტუმა-ნოვა“.

ეს იქმნება ნამდვილი დაგვირგვინება საქმისა! მაგრამ ეს ცოტაა.

ამ სადგურზედვე უნდა გაიხსნას უმაღლესი საკონცესიონერო კურსები და ლექტორად ბატონი გვაზავა უნდა იქმნეს მიწვეული. ამავე სადგურიდან უნდა დაიქრას სექტორები საქართველოს ყველა კუთხისკენ და მოწვეულ იქმნან სამშობლო ქვეყნის ინჟინერები, რომ ათი წლის განმავლობაში მთელი საქართველო რკინის გზების „გავრძელებით“ დასერონ, მაგრამ ერთის პირობებით კი:

ყველა გზაზედ თითო სადგური უნდა იქმნას გამოყოფილი და ამ სადგურებს „პავლუშინო“ უნდა დაერქვას.

როცა ყველაფერი ეს დამთავრდება, უნდა აღძრულ იქმნას უმაღლესი თხოვნა სიღნაღ-ბაქოს რკინის გზის სახელის შეცვლაზედ და მამულიშვილებმა—

რომელნიც მოიყრიან თავს ახალ-კლუბში ან თვით თავად თუმანიშვილის სახლში,—ითხოვონ, რომ გზას სახელად „პავლუშო-ტუმანოვსკაია ქელეზნაია დაროგა დაერქვას“.

თუ ამ თხოვნამ არ გასკრა, მაშინ, თავად თუმანიშვილმა უნდა დაჰპატიჟოს ჩაიზედ უწმინდესი სინოდი და ყველა საარქეოლოგია საზოგადოებანი და ერთიკ გრიგოლ დიასამიძე და ხელი მოაწერინოს პროტესტზედ.

მერე უნდა ჰყარონ წილი თუ რომელ გაზეთში დაიბეჭდოს ეს პროტესტი.

„თემში“ თუ „ზ. რეში“.

და როცა ეს გაკეთებულ იქნება, თავადმა თუმანიშვილმა უარი უნდა სთქვას მარშლობაზედ და „თემის“ თანამშრომლად ჩაეწეროს.

ამაზედ არავინ უნდა გაიცინოს.

თუ გაიცინა ვინმემ—„თემმა“ უნდა იმწამსვე პროტესტების წერას მიჰყოს ხელი და თავისი თავი სარკინისგზო პარტიად გამოაცხადოს.

ფარსმან-ფარუხი.

ცხოვრების გაძვირება საქართველოში

1

„ცხოვრების გაძვირებაზე ამ ჟამად ყველგან ლაპარაკობენ: სავაჭრო აღვილიდან დაბრუნებისას,

ამ საგანზე საუბრობს ცოლი მუშისა, ხელოსანისა, მოხელესი; ამავეზე ლაპარაკობენ სახალხო კრებებზე, ქალაქის თვითმართველობებში, პარლამენტებში; ამ საგანს ეხებიან გაზეთები, ჟურნალები, რომლებმაც საგანგებო განყოფილებანიც გაიჩინეს სადაც ნუსხავენ სიძვირის უფრო საინტერესო ცნობებს. მრავალ სახელმწიფოში ცხოვრების გაძვირებამ უკვე გამოიწვია მცხოვრებთა მღელვარება; გერმანიაში და საფრანგეთში ამ ნიადაგზე „ქალთა ამბოხებაც“ მოხდა, რაიცა ზოგ ალაგას პოლიციასთან სერიოზულ შეტაკებით დამთავრდა. ავსტრიაში ქალები სიძვირის წინააღმდეგ საბრძოლველად შეკავშირდნენ კიდეცა, ხოლო ვენაში—სოციალ-დემოკრატების მიერ გამართული მიტინგი—პოლიციის ხრიკებით სისხლის ღვრით დაბოლოვდა. თვით მშვიდობიან ინგლისშიც გამოიწვია საზოგადოების მღელვარება ცხოვრების გაძვირებამ, ხოლო გერმანიაში, ხალხში დღითი-დღე იზრდება უკმაყოფილება, რაიცა არჩევნებშიც გამოიხატა“..¹⁾

ამავე ჟურნალის მეორე თანამშრომელი, ბ. ციკეროვიჩი²⁾—ეხება ცხოვრების გაძვირებით გამოწვეულ მოძრაობას სხვა ქვეყნებში, ის იხსენებს ჩიკაგოს (ამერიკა) მოძრაობას ბინის გაძვირების წინააღმდეგ. ნიუ-იორკის მოძრაობას ხორცის გაძვირების გამო, ხალხის საერთო მღელვარებას იტალიის სამეფოში, ისპანიაში, ბელგიაში, ბოჰემიაში, პოლონეთში. ცხოვრების გაძვირებას ამ ჟამად სარჩულად უფენენ აგრედვე რევოლიუციას ჩინეთისას, ოსმალეთისას, სპარსეთისას და ყველა იმ სოციალ-ეკონომიურ ხასიათის უკმაყოფილებას, რომელზედაც მთელი ევროპის ყურადღებაა მიჯაჭვული.

როგორც სხვა ქვეყნებში, ცხოვრების გაძვირებას დიდი ალავი აქვს რუსეთშიაც. ვერ დაასახელებთ ერთ საგულისხმიერო ჟურნალსა თუ გაზეთს, რომ ამ საკითხს გულდასმით არ ეხებოდეს და არ ნუსხავდეს არსებულ წეს-წყობილების ყოვლად შეუწყნარებლობას. რაც ფრიალ საგულისხმო და სიმპტომატიურია, ცხოვრების გაძვირება მეტი სისწრაფით იმ ქვეყნებში ვითარება, რომელნიც რამდენიმე წლის წინად სასოფლო-სამეურნეო მასალების უხვად შექმნით და მსოფლიო ბაზარზე გამოტანით, უკანასკნელ ყოფაში აყენებდა ევროპის სოფელს. რუსეთსა და ამერიკაში ისევეა გაძვირებული

¹⁾ „Совр. миръ“ სტატია ნახიმსონისა—„Дороговизна“. III—1912 წ. СПб.

²⁾ ვვულისხმობ სტატიას: „ფალსიფიკაცია და სუროგატი“.

ყოველივე სანოვაგე, ისევე გაძნელებულ-გამკაცრებული ცხოვრება, როგორც საფრანგეთსა და ინგლისში. პირიქით, ინგლისში მრავალი სანოვაგე ცილებით უფრო იაფია, ვიდრე რუსეთში. ეკონომისტი ტუგან-ბარანოვსკი ეხება ამავე საკითხს და აღიარებს, რომ ლონდონში მავალითადა, საუკეთესო ხარისხის პური გირვანქა ერთი შაური ღირს, ხოლო პეტერბურგში 6¹/₂ კაპ. ჩაი და შაქარი ლონდონში ორჯელ იაფია, ვინემ პეტერბურგში, ერბო გაცილებით იაფი, ვინემ მოსკოვში და სხ. *). მართალია, ამ გარემოებას ერთი საპატიო მიზეზიცა აქვს: ინგლისი თავისუფალ ვაჭრობის ქვეყანაა. მან არ იცის პროტექციონისტური პოლიტიკა რუსეთისა და არც პროპობისტური პოლიტიკა იუნკრების გერმანიისა, მაგრამ სურსათის გაძვირებას თვით რუსეთშიაც, თავის სამეფოს ჩარჩოშიაცა აქვს ალაგი. ასე მაგ., ტუგანის ცნობითვე, რუსეთში სხვა და სხვა სახმარებელ საგნებზე ფასი ასე მოძრაობდა:

	1900 წ.	1908 წ.	1909 წ.
ხორბლეულობაზე	104,7	143,7	135,2
ხორცზე	119,7	148,4	153,2
ერბოულობაზე	108,9	106,1	130,9
საშუალოდ	114,4	132,7	139,7

საცხოვრებელ მასალების ასეთ გაძვირებას ჩვენ ვხედავთ წარმოების სხვა დარგებშიაც. მაგრამ ჩვენ უფრო საქართველოს ცხოვრების სინამდვილე გვიანტერესებს, რადგან საქართველოში ცხოვრების გაძვირებაზე არავინ არაფერს ამბობს, თუმცა ყოველი ადამიანი გრძნობს და განიცდის მის წარმოუდგენელ სიმკაცრეს.

რას გვანახებებს საქართველოს სინამდვილე?

პირველ ყოვლისა, უნდა ვაღვიაროთ, რომ მსოფლიოსათვის ერთგვარ მოვლენაში საქართველოსაც დაუკავებია თანაბარი ადგილი. ცხოვრების ის კანონები, რომელსაც ვხედავთ უცხოეთში, უნაკლოდ განვითარებულან საქართველოშიაც და მიუღიათ ანოლოგიური ფორმა. როგორც სხვაგან, ისე ჩვენშიაც ცხოვრების გაძვირება კაი ხანია ვითარდება, მას სათანადო რსტორია აქვს და ჩვენც ამ მოკლე ისტორიას გამოვიყენებთ აქა.

საცხოვრებელ მასალების გაძვირება საქართველოშიაც ქედუხრელ პროგრესით მიდის წინ. უყველამ ვიცით—ამბობდა განსვენებული პროფ. ალექსანდრე ხახანაშვილი, რომ საქონელი, სასმელ-საქმელი ჩვენს ხსოვნაში გაძვირდა. ბევრს ახსოვს, რომ 1876 წელს გორში ძროხის ხორცი გირვანქა

ერთ შაურად იყიდებოდა. ახლა კი 7—9 კაპ. ავიდა ¹). ამ გვარსავე მოვლენას ვხედავთ პურის გაძვირებაშიაც. ვახტანგ მეფის კანონებში ვკითხულობთ, რომ კოდი პური ²) „შაურ ნახევრად (7 ¹/₂ კ.) იქნების, უფრო ძვირად, ვინე იაფად“ (ვახტანგის კანონები, პუხლი 129). გაძვირებაში, გვაუწყებს კანონმდებელი: კოდი პური ღირდა 40—50 კაპ., ან 60 კაპ. (ვახ. მ. კან. პუხლი 126). სამაბაზად რომ გამხდარა კოდი პური მეჩვიდმეტე საუკუნეში, ამას მოწმობს ერთი სიგელი 1672 წ. ამ წელიწადს პური გაძვირებულიყო და კოდი ხორბალი იყიდებოდა ერთ მარჩალად (მარჩილი სამი აბაზია). ორთა შუა რიცხვით კოდი პური ორ შაურად იყიდებოდა. ³) შემდეგ საუკუნეში იწყება საარსებო მასალებზე ფასების ზრდა. აკადემიკოსი გილდეშტიტი—მოგვიტხრობს ხახანაშვილი—1772 წელს მოგზაურობდა საქართველოში და იმის თხზულებაში ამ მოგზაურობის შესახებ ვბოულობთ გამოსადეგ ცნობას ჩვენი საკითხის ასახსნელად. თბილისში, გილდეშტიტის დროს (1772 წ.) ბათმანი პური ღირებულა რვა კაპეკი. ბათმანი 20 გირვანქაა. მაშ ერთი გირვანქა ღირებულა 8:20=2/5 კაპ. ⁴).

როგორც შევნიშნეთ სხოლიოში, კოდი დაახლოვებით უღრის 90 გირვანქას. აქედან დავინახავთ, რომ მეჩვიდმეტე საუკუნეში გირვანქა პური ღირებულა 10:90 კაპ.=1/9 კაპ., ე. ი. საშუალოდ ერთ კაპეკად ცხრა გირვანქა პურის ყიდვა შეიძლებოდა, ხოლო მეთვრამეტე საუკუნეში მდგომარეობა იცვლება და გირვანქა პური იყიდება 2/5 კაპ. ე. ი. ერთ კაპეკად 2¹/₂ გირვანქა პური იყიდებოდა.

1741 წლის თუმანიშვილის სურსათის ანგარიში—რომელიც შემთხვევით ჩავარდნოდა ხელში ალ. ხახანაშვილს—სხვა საცხოვრებელ მასალების ფასებს ეხება. ძმები მოსავალს იყოფდნენ და ერთ ინდაურის ფასად მეორეს ერთი თეთრი მიეცა ⁴). თეთრი უღრის ერთ შაურს, ისე რომ ერთი ინდაური ერთი შაური ღირებულა, რომელიც დღეს 60—80 კაპ. ღირს—შენიშნავს პროფესორი.

თანამედროვე მომხმარებელს სხვა და სხვა საარსებო მასალებისას, უსათუოდ გააკვირვებს გასულ

¹) მას შემდეგ ხორცის ფასმა კიდევ იმატა.
²) ზოგ ალავას კოდი უღრის სამს ფუთს, ზოგან 2 ფ. 10 გირ.—ჩვენ ვიღებთ 2 ფ. 10 გირ.—თ. ლ.
³) იხ. ალ. ხახანაშვილის „ბატონ-ყმობა საქართველოში გვ.130 1910 წ.
⁴), იხ. Тутанъ-Барановскій „Къ лучшему будущему“ გვ. 141—142 1912 წ. Вадорожаніе живни.

საუკუნოებში არსებული ასეთი იაფობა. გაკვირვებაში მოსულა თვით ხახანაშვილიც და ამიტომ ჩქარობდა ამ საგულისხმიერო მოვლენის ახსნას, გამოაწვევ მიზეზების დასახელებას. სამწუხაროდ, ღრმავროვანი პროფესორი სრულებით ვერ მისწვდა დიდმნიშვნელოვან მოვლენის მთავარ მიზეზებს და ეს ფაქტი ისე აგვიხსნა—როგორც გვიხსნის ჩვეულებრივად ყველა ვულგარული ეკონომისტი.

აღ. ხახანაშვილი საარსებო მასალებზე ფასის მოძრაობას უკავშირებს ფულის ასავალ-დასავალს. იაფდება ფული—ძვირდება საქონელი, ძვირდება ფული—იაფდება საქონელი. თუ მეფარამეტე საუკუნეში სანოვაგე გაძვირდა მე XVII საუკუნესთან შედარებით, ეს აიხსნება ფულის გაიაფებით. „მე-XVIII საუკუნეში, შედარებით მეჩვიდმეტესთან **ფული გაიაფდა** და მისი ფასი ცოტათი დაუახლოვდა ჩვენის დროის ფულსა“-ო, ხსნის „ბატონყმობის“ ავტორი. „ფული გაიაფდა—პური გაძვირდა“ იმეორებს ხახანაშვილი და ამით საკითხს ზეზერეულად შეეხო, მოვლენა აუხსნელი დარჩა და საგულისხმიერო ფაქტი გაუნათებელი.

საქართველოს სოციალ-ეკონომიურ ცხოვრების მეორე მკვლევარი, პროფ. ივ. ჯავახიშვილიც ეხება საქონლის ღირებულება-ფასოვნობას და, მართალია, დალაგებით არ ნუსხავს საქონლის ღირებულების მოძრაობის ნამდვილ მიზეზებს, მაგრამ მისი, შემთხვევითი და მოკლე ცნობანიც არ გვაგებინებენ მოვლენის ამბავს. საერთოდ კი ივ. ჯავახიშვილი ხახანაშვილივით მსჯელობს ამ საგანზე. „მეთორმეტე საუკუნეში—ამბობს პატივცემული პროფესორი, აუწერელი სიმდიდრე და ფული ტრიალებდა საქართველოში. ომების, სამხედრო დავლის, აგრძევე ხარჯის წყალობით მოგროვდა აუარებელი სიმდიდრე. ამან აავსო ფულით და განძით საქართველო“. შემდეგ. „მეცამეტე საუკუნის დამდეგს საქართველოში **ფული გადამეტებული იყო და იაფად ფასობდა**“¹⁾. ექნებოდა ფულის ამ სიუხვეს გავლენა სხვა და სხვა სახმარებელ საგნების ფასოვნობაზე თუ არა? თუ გავიხსენებთ აღ. ხახანაშვილის კონცეპციას: „ფული იაფია—ძვირია პური“ და „ფული ძვირია—პური იაფია“, მაშინ დავინახავთ რომ, საქართველოში ფულის ამ სიუხვის დროს საქონელი უნდა გაძვირებულიყო და ისე პირიქით, ფულის გაძვირებით გაიაფებულიყო საქონელი. მართლაც

რომ ფაქტები ამ ვულგარულ კონცეპციას ამართლებენ, თუ ფაქტებს მეცნიერულად არ შევისწავლით. „1295 წელს, გვიამბობს ივ. ჯავახიშვილი, თ. ჟორდანიას „ქრონიკი“-დან—კი კახა ერისთავთ-ერისთავი თავის შესანიშნავ რკონის სიგელში ჩიოდა: „ხარკობისაგან **ოქროს ძიურად იყვის და სოფელი იეფადა**“²⁾. როცა მონღოლებმა აიკლეს და ააწიოკეს საქართველო, გაანადგურეს მისი ეკონომიური სიძლიერე, ხარკისა და ძარცვა-გლეჯის საშუალებით შთაერთქა ოქრო-ვერცხლი, ე. ი. შემცირდა ფულის ტრიალი, აი ამ დროს კახა ერისთავთ-ერისთავი წუწუნებს: „მამულის სყიდვის დროს რაიკ ხუთიათას თეთრად ღირდეს ორიათასად ძლივს დაეპირვინი, რაიკ ათიათას თეთრად ღირდის ხუთი ათას თეთრად ძლივს გავყიდი (თ. ჟორდანია „ქრონიკები“ II—134) მაშადამე, ხსნის ივ. ჯავახიშვილი—რაშიაც წინად—როცა ფული ძვირად არ იყო 10.000 თეთრს აძლევდნენ ხოლმე. 1259 წ. მხოლოდ 5.000 თეთრი, ანუ ერთი ორად ნაკლები უძლევიათ, ხოლო რაც წინად 5,000 ღირებულა მხოლოდ 2.000 თეთრად, ისიც რის ვაივავლახით გაუსაღებიათ, ანუ 2¹/₂ ჯერ იაფად; **ხოლო ეს იმას ნიშნავს, რომ ფული ერთი ორად, 2¹/₂-ად გაძვირებულა**“.³⁾

ფული იაფია—ძვირია სოფელი, ძვირია ფული—იაფია სოფელი—აი სინტეზი ხახანაშვილ-ჯავახიშვილ კახა ერისთავთ-ერისთავის თეზისებისა. დაკვირდით ახლა ამ მსოფლხედველობას, ფრიად საგულისხმიერო ფაქტის ანალიზს, და თქვენ მყისვე შენიშნავთ, რომ საქართველოს ცხოვრების კვლევადობაში სახელგანთქმული პროფესორები მხოლოდ ქრონიკულ სინამდვილეს ხსნიან, ნუსხავენ ამბავს, ფაქტს, ხოლო ეს ფაქტი სრულებით არაა გაგებული და გარკვეული.

მრავალ საბუთების მოყვანა შეიძლება დასამატებლად კახას სიგელისა, რომ აღვიაროთ საქართველოში მე-XII საუკუნეში, როდესაც, „ყვავდა“ ჩვენი მხარე, საქონელი და ყოველგვარი სანოვაგე ძვირი იყო, რომ მე-XIII და მე-XIV საუკუნეში, —როცა საქართველო თანდათან დაკნინდა, დაუძლურდა, ფულებით დაიცალა—საარსებო მასალები უფრო გაიაფდა. მაგრამ განა იმით რომ ფულები დაილია? სრულიადაც არა. მიზეზი მხარის სოციალ-ეკონომიურ პირობებში უნდა ვეძიოთ.

¹⁾ იქვე. 131

²⁾ იქვე, გვ. 131

³⁾ ჯავახიშვილი „საქართველოს ეკონომიური ისტორ.“

¹⁾ გვ. 84—კურსივი ჩემია.

²⁾ გვ. 83

როგორც ისტორიდან ვიცით, მე-XIII —საუკუნემდე აღმოსავლეთის მთელ სიმდიდრეს, ამოძრავებული ივროპა მხოლოდ ჩვენი ქვეყნის საშუალებით იყენებდა. ვის არ მოეხსენება სტრაზონის და სხვა რომელი ისტორიკოსების ცნობები, თუ ძველად ჩვენი ქვეყანა რა რიგად იყო განვითარებული განათლებულ ერების ჩვენი, ქვეყნის საშუალებით ურთიერთობის გამო. შავი ზღვის პირად მრავალი კოლონია-ფაქტორიები შენდებოდა, უცხოელები თავიანთ ქარავნებით, ვაჭრობით, წარმოებით ერთნაირ სიცოცხლეს ქმნიდნენ და ისე აყივილ-ხივილებდნენ საქართველოს მადამოებს, რომ ისტორიული დიოსკურია ხალხთა ქვეყანასაც წარმოადგენდა.

ე. ი. მე-XIII —საუკუნემდე საქართველოში ვაჭრობა-აღებ-მიცემობა ვითარდებოდა: თუ არ მივიღებთ შავ პერიოდებს ჩვენი ცხოვრების ისტორიისას შეგვიადლია ვსთქვათ, რომ ამის გამო საქართველოდან ყოველი ზედ-მეტი და სხვისთვის საჭირო ნივთები გაჰქონდათ და სანაცვლოდ ჩვენთვის საჭირო შემოჰქონდათ ესე იგი ნივთებს ბაზარი ჰქონდა. არსებობდა მოთხოვნილება, ეს მოთხოვნილება მიწოდებას ჩამოუვარდებოდა და ამიტომ საქონელზე ხეირიანი ფასებიც იყო. ომიანობაც სარფა გამოდგა იმ ხანად ქართველთათვის, მაგრამ ფული მარტო ომიანობას არ დაუგროვებია ჩვენში, არამედ ის იყო ნაყოფი აგრედვე საქართველოს მაშინდელ აღებ მიცემობისა და ვაჭრობისა.

მე-XIII საუკუნიდან და განსაკუთრებით მე-XIV —საუკუნიდან საქართველოს მზე ჩაესვენა. ცნობილ ვასკო-დე-გამას აღმოჩენამ ვაჭრობის მიმართულება ერთიანად შესცვალა და საქართველო ერთიანად გაირიყა. ომიანობამ და ომის ცუდმა პირობებმა მხოლოდ დროებით შესწყვიტეს ვაჭრობის ძალა, ამით ფული გაძვირდა, ხოლო შემდეგ ფული ველარ გაიფდა, რადგანაც ახალმა გზებმა ვაჭრობა ჩვენ მხარედან სხვაგან გადაიტანეს. ჩვენს ქვეყანაში არსებულ მიწოდებას აღარ ჰქონდა გასავალი და ამიტომ სხვა და სხვა მასალებზე ფასებიც დაეცა.

რომ საარსებო მასალაზე ფასების მოძრაობის ახსნა უფრო შეეფერება სინამდვილეს, ვინემ ხახანაშვილ-ჯავახიშვილის ფულის რაოდენობის თეორია, ამას ჩვენ რუსეთის ცხოვრების უახლოესი მაგალითები გვიმტკიცებს. ფულის რაოდენობის თეორიას ამ ჟამად ბევრი აღარ იზიარებენ. ამ თეორიისა არაფერი სწამს ტუგან-ბარანოვსკისაც და მათ წინააღმდეგ მოჰყავს ფრიად საგულისხმიერო ფაქტი:

1890—94 წ. ოქროს დავლა მოიმატა 54⁰/₀, შემდეგ ხუთ წლებში—56⁰/₀, 35⁰/₀ და 1905—09 წ.—21⁰/₀ და ამავე დროს ფასების ზრდა სწორედ 90—94 წ. იყო უმნიშვნელო¹⁾

რომ საარსებო მასალების გაძვირებაზე უმთავრესი გავლენა ჰქონდა მხარის სოციალ-ეკონომიურ პირობებს, მწარმოებელ ძალთა ვითარებას, ამაში ჩვენ საქართველოს შემდეგი ახალი ცხოვრებაც აშკარად დაგვიმტკიცებს. შემდეგ წერილში შევეხებით საქართველოს ახალ ცხოვრებაში განვითარებულ სიძვირეს. კონკრეტულ მასალებს და მიზეზებს ამ მოვლენისას.

თევდ. ლლონტი.

ახალი ამბავი

გურიიდან იწერებიან, რომ სოფ. ეკალიდში გრიგოლ ჯაყელის მამულში ჩამოვიდნენ კიდევ ინგლისის საზ. „ჩაკენი“ ს წარმომადგენლები და ენერგიულად შეუდგნენ ნავთის ადგილების გამოკვლევას. თან ჩამოუტანიათ ყველა იარაღები და მოწყობილობა ამ გამოკვლევებისთვის. ელექტრონის მოტორები, მიწის სახვრეტი მანქანები და სხვა. ადგილი, სადაც პირველად დაიდგმება სახვრეტი ბურღი დიდის ამბით აკურთხეს. ამ საქმის მწარმოებელი ინგლისელი ი. დუელი დიდი იმედით არის და ამბობს, რომ ორი თვის შემდეგ ნავთის აღმოაჩენს კიდევ.

როგორც ვადმოგვცემენ, ამა წლის თიბათვეში პარიზში მომხდარა მრავალ რიცხოვანი კრება სხვა და სხვა „პატარა“ ერთა წარმომადგენლებისა, რომელზედაც ყველანი აღფრთოვანები მიჰგებებიან იდეას დაჩაგრულ ერთა დაახლოვებისა და ურთიერთ გაცნობისა. კრებას დაუდგენია ახლო მომავალში კონგრესის მოწვევა; დაყოფილა ეროვნულ სექციებად, რათა შეიმუშაონ პროგრამა მოქმედებისა და ყველა ეროვნების წარმომადგენელს მოუპოვონ ადგილი ამ მომავალ საერთა-შორისო კონგრესზე.

რედაქციამ მიიღო თ-დ. ს. მ. ჩოლაყაშვილის მიერ შედგენილი წიგნი „ფილოქსერა და მასთან ბრძოლა“. წიგნი კარგად არის გამოკემული, დასურათებულია და შეიცავს 100 გვერდს. თუ რამდენად

1) ტუგანის დასახელებული ნაწარმოების გვ. 145.

საქიროა და საინტერესო ეს წიგნი, მ სივე 'წინასიტყვაობიდანა სჩანს, საცა აღნიშნულია, რომ საქართველოში 41400 დესატინა ვენახია, რომელსაც წლიურად მოაქვს არა ნაკლებ 10,000,000 შემოსავლისა. და ამ სახალხო ბიუჯეტს ემუქრება მოსპობას დასახელებული მტერი. წიგნი ფრიად საყურადღებოა და შემდეგში მის მოკლე შინაარსსაც გავაცნობთ მკითხველებს, თუმცა მვენახეებისთვის და დაინტერესებულთათვის იგი სრულად უნდა შეადგენდეს აუცილებელ საგანს სახლში. ფასიც ხელმისაწვდომი აქვს—სულ ექვსი შაური ლირს.

კვირას, 9 ქრისტიანობისთვის, დეპუტატთა საკრებულოში (Бѣлинская 2) მოხდება კერძო თათბირი კახ. რე. გზის შესახებ... თუმცა „კერძო“ თათბირს ფართე საზოგადოებრივი მნიშვნელობა აქვს.

კენის ზარღამენტის საბიუჯეტო კომისიაში სლოვაკებმა ობსტრუქცია გამართეს.

სლოვაკ გოსტინჩანს უღაზარანია შეუწყვეტლივ 13 1/2 საათი. დაიწყო სდამოს 6 საათზე და დაამთავრა დიდის 7 1/2 საათზედ. ესლა ღაზარაკობს სლოვაკი კორდშინი...

ღამთავრებს ახირთბს 1 იანვარს 1913 წ.

შ რ ე ს ა

„თემი“ ნიანგის ცრემლებსა ღვრის თავ. თუმანიშვილზედ. მაგრამ ლაპარაკს ცოტა შორიდან იწყობს, რომ თავისი „პრინციპებიც“ გამოამზეოს. როგორც ყოველთვის, ვერც ეხლა ახერხებს ამას და უფრო მეტს ორქოფობას იჩენს. ვერ გავგიგია რა მოსწონს გაზეთს: თავად აზნაურობას ლანძღავს, მაგრამ:

„რადგან ჩვენი საზოგადო დაწესებულებათა იგი ერთად ერთი ნივთიერა წყაროა, ამიტომ ნებაუნებლიეთ უნდა დროგამოშვებით ვიღაზარაკოთ ხოლმე“.

პრინციპების გამომზევბაც ამასა ჰქვიან! „ღრო გამოშვებით“ ლაპარაკი თავად აზნაურობაზედ მართო მისთვის, რომ მას „მსუქანი ჯიბე“ აქვს,—ამის თქმა პრინციპების გამოჩენა კი არა, ყველა პრინციპის უარყოფაა.

ასეთი პრინციპი ეთიკას მოკლებულია. პირადათ თუმანიშვილზედ შემდეგს სწერს:

„ახლა დევნა დაუწყეს ჩვენი უანგარო და დიდად ზატყვემულს ქველმოქმედს ზაყლე თუმანიშვილს. რა სასულებს არ არქმევენ. წარმოიდგინეთ, მოღალატის ს ხელათაც კი მონათლეს. მერე ვის ეუბნებიან აზას? ზაყლე თუმანიშვილს, რომელმაც, ვინ მოსვლის რაღენი კულტურული საქმე გაუკეთათაის საყვარელ სამშობლოს“.

რალა „ვინ მოსთვის“? განა თვითონ „თემს“ კი გაუქირდება!

„მან დააარსა საუკეთესო უურჩად კახეთები, მან დააფუძნა საუკეთესო დრამატული პრემიები. თითქმის შთელი ქონება ზედ გადაგვავა“.

არავინ არ უარჰყოფს ამას, მაგრამ როცა „თემი“ ამას იგონებს და კახეთის რკინის გზას კი ივიწყებს, ჩვენ ისლა დავგვრჩენია ვსთქვათ, რომ—

Avec les petits c'adeux on fait des grands amis.

„ჩვენ კი ჩვენდა თავად ვფიქრობთ, ზ. თუმანიშვილი რაც უფრო მალე მოშორდება თავდაზნაურულ საქმეებს, შით უფრო სასარგებლო საზოგადო მოღვაწე შეიქმნება თავის სამშობლოსთვის“.

ასეთ გამოქომაგებას, გვერინა, თავად თუმანიშვილიც არ მოელოდა.

აკაკი წერეთელი ხომ გაასოციალ-დემოკრატია, „თემმა“, ახლა აღბად თუმანიშვილის გასოციალ-დემოკრატიბაც უნდა. ჩვენც დიდის სიამოვნებით ვეგებებით ამ აზრს. რაც უფრო მეტ ხალხს შეიძენს „თემი“ შით უფრო მალე, „დააარსებს“ თავის პარტიას და ჩვენც გვეღარსება ამ გაზეთის „პროგრამაც“ ვიხილოთ!

მანამდის კი „თემი“ ერთ სასარგებლო საქმეს შეუდგა: „მზადდება პროტესტები!“

გამოაცხადა „თემმა“ და ამუშავდნენ ბარათები. მაგრამ ამ პროტესტებს „განმარტებაც“ თან მოჰყვა.

გაზეთ „ზაკავკაზიში“ ეპისკოპოსი ანტონი სწერს: „თქვენს კახეთში მოყვანილ წერილების გამო თავ. ზ. ი. თუმანიშვილის შესახებ, რომელსაც მე გამოუცხადე ჩემი თანაგრძნობა, გულმოდგინეთ გთხოვთ მახლობელ ნამერშა დამიბეჭდოთ შემდეგი.“

ჩვენ ღროში, როცა ეველას სწაწმუნობრივის გულგრილობით არის გამსჭვალული, მე, ეპისკოპოსისა, გულის დიდის სინაწულით გავიგე, რომ თავ. ზ. ი. თუმანიშვილი მუდამ დიდ დახმარებას უწყევდა

მართლ-მადიდებელ ეკლესიას, რაც ამტკიცებს, რომ ჯერ კიდევ არ განუღებულა სიბოძა ქრისტიანულ სიყვარულის, რაც კეთილშობილ სულთა სუკეთესა სამკაულს შეადგენს.“

განა ამ წერილიდან ცხადი არ არის, რომ ეპისკოპოსი თანაგრძნობას უცხადებს თუმანიშვილს ქრისტიანულ სიყვარულისთვის და არა იმიტომ, რომ თუმანიშვილმა კახეთის რკინის გზა ბაქოს გზას თან გააყოლა!

აი ასე იწერება ჩვენი პროტესტები!

„მზადდება პროტესტები.“

ეს გახლავთ სიტყვა-სიტყვით ამოწერილი იმავ „თემიდან.“ მსურველთ შეუძლიანთ მოიკითხონ „ახალ-კლუბში“, თავ. თუმანიშვილის ბინაზედ, გაზ. „თემში“ და „ზ. რეჩში.“ ხელის მოწერა შეუძლიანთ ყველას,

დაწყობილი „ახალ-კლუბის“ ოფიციალურიდან და გათავებული ყოფილ ბოქაულებით.

ისინი, ვინც ერთ პროტესტს სამჯერ მოაწერენ ხელს, ზრემიად მიეცემათ წიგნი: „ქართველთა მონასტერი ათონზედ“ გამოცემა თავ. თუმანიშვილისა.

პროტესტები უნდა გაიგზავნოს „ზ. რეჩში“, სადაც განსაკუთრებული რუბრიკა იქნება დაწესებული.

ყველამ იცის რომ არის მწერალი ემილ ოჟე.

არის აგრეთვე პოლ ბურჟე,

იყო მწერალი ბერანჟე

არის სახელმწიფო მოღვაწე ბულანჟე

და ქურქლის მალაზია—ფრაჟე!

ფრაჟეს გვერდზე არის „ზ. რეჩი“

და „ზ. რეჩში“—მწერალი „ონჟე“.

ონჟე ფრანგი არ არის, —იგი ერთი ქართველი „მამულიშვილია“! მწერლის დიდი ნიჭი არასოდეს არა ჰქონია, მაგრამ წერით მუდამა სწერს და როგორც ერთი რომელი სენატორი მთელი თავისი სიკოცხლე მარტო კართაგენზედ ლაპარაკობდა, ბატონი ონჟეც მაშინ უფრო სწერს, თუ სიტყვა თავად გ. ბაგრატიონზე ჩამოვარდა.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ბ-ნი ონჟე „პუბლიცისტად“ თავადმა ბაგრატიონმა გახადა.

წარსულ წერილში ჩვენ გამოგსტკვით სურვილი, საზოგადოებას დაესახელებინა კანდიდატი მარშლის თანამდებობაზედ.

ამ აზრმა ისე გააოცა ბატონი ონჟე, რომ გაკვირვებით გვკითხავს.

„არ გვესმის, რომელ საზოგადოებაზედ არის ლაპარაკი. შუაუროს ავტორმა ხომ კარგად იცის, რომ მარშალს ირჩევს თბილისის გუბერნიის თავად-ახსნაურება...“

და არა საზოგადოება, არა ბატონო ონჟე!

თქვენთან თანხობა ძნელია, მაგრამ ამას ისეთ ქეშმარიტებას ამბობთ, რომ არ შეგვიძლიან არ დაგეთანხმეთ. მარშალს, მართალია, თავად აზნაურობა ირჩევს, მაგრამ განა თავად-აზნაურთა წრე კი საზოგადოება არ არის.

ან იქმნება ბატონი ონჟე იქამდის „აზნაურია“ რომ სიტყვა „საზოგადოება“ მისთვის შეურაცხყოფაა?

ეკონომიური ცხოვრება და კოოპერაცია

ქართულ სასოფლო სამეურნეო საზოგადოებაში.

სოფ. რუისში (გორის მაზრა) მცხოვრებმა, აბრამ-შუმის ჭიის თესვის ცნობილმა დამმზადებელმა დარია დეკანოზიშვილისამ შეიტანა სააღვლ-მამულთა კომისიისი თხოვნა, რომ დასმარება აღმოუჩინონ 1000 მ., ამ სასარგებლო საქმის სადგურის მოსაწყობად. სააღვლ-მამულთა კომისია შეეკითხა ქართ. სამეურნეო საზოგადოებას, რა იცის დ. დეკანოზიშვილის საქმეზედ და რა ხარისხის თესლი მოჭეავს დეკანოზიშვილს თავის სადგურზედ.

5 ქრისტიანობისთვის ქ. ს. ს. საზოგადოებამ თავის სსდამაზედ განიხილა თხოვნა დ. დეკანოზიშვილისა და გადასწავიტა შეატყობინოს კომისიას, რომ დ. დეკანოზიშვილის მომზადებული აბრეშუმის თესლი ცნობილია, როგორც ხაუკეთესო ხარისხისა, მრავალი შეიდეგლადა ჭეავს და საზოგადოთ, დ. დეკანოზიშვილის მიერ მოწყობილი საქმე ფრად საურა-დებო და სასარგებლო არის. ამიტომ სთხოვს კომისიას დასმარება მიაწოდოს ქ-ნ დეკანოზიშვილს.

იმავე სსდამაზედ ქ. სამეურნეო საზოგადოების აგრანტებმა კარბულაშვილმა, სუყარელიძემ და სასტოს

წევრმა აგრანომმა ბ. უახსსვილმა მოახსენეს საბჭოს თავისი შთაბეჭდილებანი ბატონ ღ. ცაგარლის გუთნის სადემონსტრაციო მუშაობაზედ (გუთნის დემონსტრაცია მოხდა წინა კვირას ს. მცხეთაში).

ე. კარბელაშვილმა და ვ. საუკარელიძემ გამოთქვეს ის აზრი, რომ ბ. ცაგარლის მიერ გამოგონილ გუთანს ძალიან ბევრი ნაკლი აქვს. მაგალითად, ეკიდება მარტო მსუბუქ და რბილ მიწას, დრმად ვერ იდებს კვალს და სხვა. საერთოდ, ღირსი არ არისა რაიმე უკრადღებისა, აგრანომმა ს. უახსსვილმა, რომელიც წინა დღეებში გუთნის მუშაობას, სთქვა, რომ გუთნის აგებულება სრულიად უგარგისიათ, მოკლებულია ელემენტალურ საგუთნო ნაწილებსა და საზოგადოთ, იგი უნდა ჩაითვალოს სხვა გუთნებთა შორის, მათ შორის ქართულ გუთნის წინაშეც, უბრალოდ კი არა, რეკრესადაც. ქ. საშეურნო საზოგადოების კრებამ დადგინა სთხოვის ბ. ბ. აგრანომებს დ. წერილი მოხსენება წარუდგინოს ს. ბჭოს.

სხვათა შორის, ბ. ცაგარელმა ამას წინადა სთხოვა საშეურნო საზოგადოებას დახმარება 100 მ. მაგრამ საზოგადოებამ დაუნიშნა 30 მ. მაშინ ღ. ცაგარელმა უარი სთქვა 30 მ. და მიმართა თხოვნით სადემონსტრაციო საკრებულოს თავმჯდომარეს ბ. მ. ი. თუმანიშვილს. სადემონსტრაციო საკრებულომ მისცა მას 200 მ.

უკანასკნელი განსახალგაულო საგანი წარსულ სხდომისა იყო „საზოგადოების“ აგრანომების მომავალ წლის ბეჭეტი.

დიდი კამათი კიდევ გამოიწვია იმ საკითხმა თუ რა სივრცის რაიონში უნდა სწარმოებდეს საზოგადოების დღევანდელ აგრანომების მუშაობა. მთელ ქართლში (გორის, დუშეთის, ახალციხის, ახალქალაქის მაზრებში), თუ ჯერ-ჯერობით შატრა, მაგრამ ტაშიურ რაიონში. დიდი უმრავლესობა კრების მომხრედ გამოჩნდა შატრა რაიონისა და საბოლოოდ მიღებული იყო გარდაწვეტილება რომ ქართულ სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების აგრანომული დახმარება უნდა დიწყოს პატარა რაიონიდან, მკვიდრად ჩაეყაროს საფუძველი ამ დახმარებისა და შემდეგ გაფართოვდეს იგი და მოედოს სხვა რაიონებსაც.

სამწუხარო მოვლენა

როგორც გავიგეთ, ერთ ქართლის საკრედიტო ამხანაგობაში, რომელსაც სათავეში ჩაუდგნენ ადგილობრივი შემამულენი, უოგლად უკანონო და დასაძრახისი ჩვეულება შემოუღიათ. საკრედიტო ამხანაგობის წევრებად იწვევებინ თჯახობით და უოგულ თჯახის წევრს გააქვს იული. მაგალითად, გამგეობის წევრმა ჩაწერა წევრად თავისი ცალი. ძმა და სხვ. და სუეკვლას გაატანის იული.

ამხიარი საქმის წარმოება დიდ ნაყოფს ვერ მოუტანს ხალხს და ამ ვაჟბატონების მეოხებით შეიძლება დიდი ზიანი მოუვიდეს ჩვენს საკრედიტო კოოპერაციას. ჯერ-ჯერობით ამ საკრედიტო ამხანაგობის სხელს არ ვამბობთ. დაწვრალებათ გავიგებთ და მაშინ კინობუთ ჩვენს საზოგადოებას ეგვლათერს.

თიანეთში შემდგარა ქართულა ამხანაგობა, რომელსაც სახელმწიფო ბანკისაგან ეიღულობს, უოფილ ალექსანდრე ჩოლაყაშვილის მამულს, 600 დესეტინას. ამხანაგობაში 10 კაცია და ახარობენ ნაყიდ მაწის საერთოდ შემუშავებას.

ამხიარი ეიღვა რომ ჩვეულებად შემოიღოს ჩვენმა ხალხმა დიდ სარგებლობას მოუტანს თავის თავსაც და სამშობლო მხარესაც მაწის დაცვაში, რომელიც უცხოელებისაგან მუდმივ იწვევებს და იგლიჯუა.

კოოპერაცია და ომი

საერთაშორისო კოოპერატიულ კავშირის გამოგება 7 გიორგობისთვის (ახ. სტ.) თავის სხდომაზე მიიღო შემდეგი რეზოლიუცია: „ევროპის დასავლეთზე მძინვარე ომისა და მისგან გამოწვეული გამწვავებულ მდგომარეობის გამო, საერთაშორისო კოოპერატიული კავშირის გამოგება მოაგონებს ყველა ქვეყნის კოოპერატორებს, რომ ხალხთა შორის მშვიდობიანობა, არის ერთი ძირითადი პრინციპთაგანი კოოპერაციისა. ამიტომ გამოგება კოოპერატორების სახელით, იმედოვნებს, რომ ომი არ მოედება სხვა სახელმწიფოებს და მალე დამყარდება მშვიდობიანობა იქაც, სადაც ახლა მძინვარებს. ყველა ქვეყნის კოოპერატორებმა უნდა მიიღონ

მათგან დაზოკიდებული ყოველი ზომა, რომ გან-
მტკიცდეს და უზრუნველ იქმნეს ხალხთა შორის
მშველდობიანობა და თანხმობა“.

**დასჯა ფულის გაფლანგვისათვის საკრე-
დიტო ამხანაგობაში.** პენზის გუბერნიის სოფ. კე-
რის ამხანაგობის გამგეობას 384 მანეთი გაუფლან-
გავს. სასამართლომ მიუსჯა 3 1/2 წლით გამასწო-
რებელ რაზმში ყოფნა.

სახელმწიფო დახმარება. საკრედიტო კოპე-
რატივებს მიმდინარე წლის 1 გიორგობისთვის დღე
მიუღიათ 150.765,500 მ. ამ სესხით უსარგებლიათ
7,565 საკრ. ამხ.; 2,924 შემნახველ-გამსესხ. ამხ.;
139 საერობო კასას, 1,174 საგლეხო საზოგადო
დაწესებულებას და წვრილი კრედიტის დაწესებუ-
ლებათა 6 კავშირს.

ეურ. „შრომის კავშირი“.

ს. შატილი (თიანეთის მზრც). შატილი მოსამზ-
ღერე სოფელია ზირაქით ხევისურებსა და მითხოს (ერთი
სამამასხდისო არის) ქისტებს შორის. აქედგან ქისტე-
ბის ზირაქულ სოფელ კარაგომდის სულ 6—7 ვერსი იქ-
ნება. შატილი აშენებული არის ერთ ვიწროდ წამოდგმულ
კლდის ცხვირზე, წინ ჩამოუდის მდინარე არდუნი და
სამხრეთის მხრით შატილის წყალი. ორთავე ეს წყალი
იქვე შატილის კედლის ძირში ერთდებუ და ამნიარად ეს
სოფელი სამი მხრით წყლით არის შემორტყმული, უკა-
ნიდგან კიდევ უზარმაზარი კლდე აჭყარება. თუმცა შა-
ტილის მცხოვრებთა რიცხვი 24 კომლია, იმ ოთხ
კომლს გარდა, რომელსაც კლდის მდინარის გამოდმა
აუშენებია სხლები, მაგრამ სივრცით იმოდენა ადგილი
უჭირავს, რაზედაც ქართლში ერთი ღარიბი კაცის კა-
ლო-სამძელი გაიმართება. მკითხველს შეიძლება ეუცხო-
ვოს ამისთანა ზატარა ადგილზე 24 კომლის მოთავსე-
ბა, მაგრამ ეს არც ისე სპეკირველია, რადგანაც შატილი
წარმოადგენს ციხეს, რომელშიც მოთავსებულა მთელი სო-
ფელი ალაგ-ალაგ ციხე სამ-ოთხ სართულაზნია. ზემოდ
აღწერილ ბუნებრივ სიმაგრეს ხევისურს აუშენებია ხე-
ლოვნური სიმაგრე, რათა ამნიარად დაეცვა თავი ხშირად
მომავალ დაუნატიყებელი მტრისაგან. შვე კლდეზე
აშენებული, მრისხნედ გამომტკუნალი, შავად შეღანილი
ციხე-სიმაგრე ზირაქული მოწამა იმ შავბნელი დღე-

ებისა, რომელშიც იმოფებოდა წინად ხევისური, რომ-
ელშიც იმოფება იგი თითქმის დღესაც: ამათ განუწ-
ვეტელი ბრძოლა აქვთ თავიანთ დაუძინებელ მისისხლე
მტერ ქისტებთან, რომლებიც მოაწვევენ მუდამ ხევისურებისკენ
საქურდად და საყინადოდ. ერთხელვე ჩავარდნილ მტრო-
ბა-მისისხლობას ვეღარ მოუღო ბოლო ვერც აქურმა
ადმინისტრაციამ, და ვერც ქისტებსა და ხევისურებს შორის
ამორჩეულმა სხატოა ზირებმა. სულ სამ-ოთხ კაცს შე-
ხვდებით მთელ მითხოს ქისტებში, რომელთაც მისისხ-
ლე არა ჰყავთ ხევისურებში და რომელთაც შეუძლიანთ
თავისუფლად გამოიარონ ხევისურების მიდამოზე, რომ-
ელსაც თიანეთს უნდათ ჩამოსვლა. დანარჩენები კი უეჭვე-
ლად მთელი ხროვა უნდა წამოვიდეს, თორემ; თუ ერთმა
და ორმა გაბედა წამოსვლა, ხევისური არ მოუწო-
ნებს და გამოსთოფავს *) ქისტს: ხევისურმა კარგად
იცის რისთვისაც წამოვა ამთაქენ ქისტო.

დაუსრულებელ ბრძოლასა და მუდამ მტრის მოლო-
დინში აღზრდილი შატილიონი (ასე ეძახიან შატილის
ხევისურებს), ბევრად განირჩევა იმ ხევისურებისგან, რომ-
ელნიც შედარებით მოშორებულნი არიან მტერსად.
ახირებული გამბედაობა, დიდი სიმაზნე და შეუზოვრობა
შუბლზედ აწერია აქურ ხევისურს. როდესაც კი მქონია
ხევისურებზედ ქისტებთან საუბარი, თითქმის მუდამ ერთი
და იგივე შემოუნიფლიათ: —ბატონო, ძა-იან ბრძივი
და ავი ხაღხია ეს შატილის ხევისურა, ერთი თხა რომ
დაკარგონ მთელი სოფელი მოგვიხტება და აკლებას და-
კვეშქება.

ასე ახსიათებენ ქისტები აქურ ხევისურს. დაუბრე-
ნდეთ ისევე შატილს. ციხეში შესასვლელად ორი კვი-
რანი მდ. არდუნიდგან აქვს დატანებული და ერთი ვიწ-
რო ჩამოსასვლელიც უკან ავირებული კლდის მხრიდგან.
როდესაც შიგ შედისართ, მთელი ციხე, მეტადრე ძირის
ოთახები ბნელით არის მოსილი. ასე რომ სანამ ნაკა-
რეკ თვალს კარგად არ მოიშინაურებთ, ვერაყის გაარ-
ჩევთ. ზოგიერთ ოთახებ შორის ვიწრო გადასასტომა
დატანებული. ამ გადასასტომებზედ ორა ვიწრო დატა-
ნი არის გადადებული მეზობელთან მისასვლელად.

შეუადგან ქვეით სართულში ჩასასვლელათაც საეუ-

*) მოკვლავს.

ხურებ დაჭდეული ლატანი არის ჩაუყდებული. მართალია სეკსური ჯამბაზური სისწრაფით აღის და ჩადის ამ კუმბაკის კაბეზედ, მაგრამ ხშირად კაცისთვის კი სწორედ განსაჯდება. აი ამ ციხეში არის მოთავსებული 24 კომლი სეკსური თავის ცდელშიდით და სქანლით. ციხის დათვალიერების დროს ჩემმა მეტრომმა მახეჩა ის თახანი, რომელშიაც სცნაფრობდა მთაში გამტეცეული ალექსანდრე ბატონიშვილი და რომელიც ესლა დაუქმებულია. ციხეში მცნაფრები უფრო ერთ დიდ ოჯახს ემსგავსებიან, ვიდრე მთელ სოფელს. სეკსურები შედარებით ძალიან ბინძურად სცნაფრობენ, მაგრამ შატილიანების უსუფეთათბა აუწერელია, რაკი ამ შედარებით შატარა ციხეში ხალხსა და სქანელს ერთად მოუყრია თავი. ერთი დაუჯერებელი მდგომარეობა კიდევ იქნეკს თქვენ უურადლებს შატილში: მთელ სოფელში ღამბა არაგის მოეპოვება. ანთებენ კვარს, რომელიც ძალზედ კამლავს და მსკარტლითა და ბურით უყეს ცხვირშიანს, ისეც ტურტლიან სეკსურს. აქაურ სიღარბესა და გაცირებებს ხომ ნულარ იტუვით: ადგილი სსინელი მწირო, სახნაგ-სათესი მამულის სიფიწროვე. დასთესავს რასმე სეკსური და ზოგჯერ ამის მომკასაც ველარ ასწობოს, რადგანაც სიცივე უძრავს. ასე რომ მომტებულად სეკსური ნასუიდი ჰურით გამოდის. გასაუიდი კი

აქაურ სეკსურს კრბოს მეტი არაფერი მოეპოვება. მართალია, ცოტადენ სქანელს მოინარხურებს, მაგრამ მიიდეული ან იშეათად მოდის ან თუ მოვიდა, ისიც ხალის ფასად ნდომულობს ეკვლავურს.

ასეთია ატანელი მდგომარეობა შატილისა და ამის მეზობელ სოფლებისა. ხნეობრივ და ფიზიკურ სიბნელეში გასეულ აქაურ სეკსურს მომავალიც კი სიბნელეს უქადის: არხოტის რკინის გზა ძლიან შორს უფლის, თუ კი გაიარა, და ამხარად რჩება ისევე თავის ჯურღმულში სეკსური, რომელშიაც საუკუნობით იყო შესინგული. სკოლებზედ ხომ წარმოდგენაც არა აქვთ სეკსურებს.

რავორც ხმები დადის, მთაფრობას ესლა განუსრახავს გახსნას სეკსურებში რამდენიმე სასწავლებელი და განახოთ რა იქნება.

დეგოთელი.

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

განსხადებანი

ს ა ხ ა ლ ს ო გ ა ზ მ თ ი

სურათებიანი დამატებით

მიღება ხელის მოწერა 1912 წლისათვის.

(არ მიიღება ხელის მოწერა ცალკე, უდამატებოდ და ამ სურათებიანი დამატება იყიდება ცალკე).

წელიწადში ლირს 8 მან. 50 კაპ.

ენკენისთვიდან წლის დამლევამდე ლირს 3 მ.

თვეში ღირს 75 კაპ.

(როგორც ქალაქში, ისე ქალაქ გარედ).

სახლვარ-გარედ თვეში ზედმეტი 25 კაპ.

წლიურ ხელის მომწერით (რომელთაც პრემია „გრდემლი“ ერგებათ) 8 მან. 50 კ. უნდა ჰქონდეთ გადახდილი შემდეგ ვადაზე: პირველად 3 მან., მარტისათვის 5 მან., 1 მაისისთვის 7 მ. და დანარჩენი უნდა გადახდილი იყოს

პ ი რ ვ ე ლ ი ვ ლ ი ს ა მ დ ე

„კოოპერაცია“

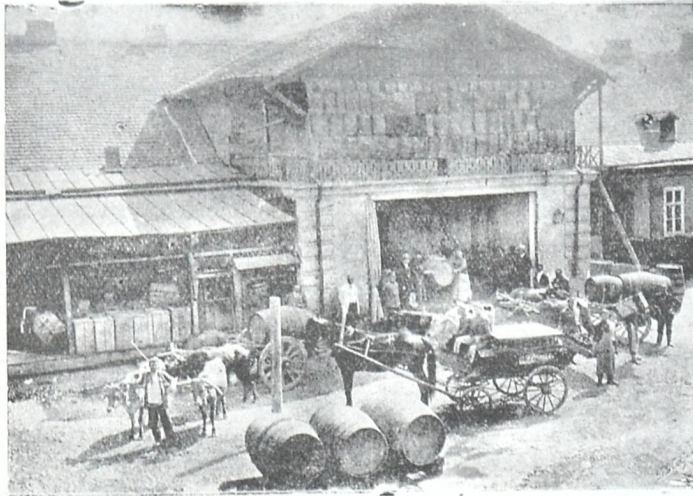
სასაღსო საკოოპერაციო და სასოკადო-ეკონომიური ჟურნალი.

ჟურნალი „კოოპერაცია“ დამატებით ღირს წლიურად 3 მან. ნახევარი წლით 1 მ. 75 კ. „შრომის კავშირი“—წლიურად 2 მ. 50 კ. ნახევარ წლით 1 მ. 50 კ. რედაქცია მოუწოდებს მომხმარებელ, საკრედიტო და სხვა კოოპერატივებს დაიკვეთონ „შრომის კავშირი“ ხალხში გასავრცელებლად. ფულის გამოგზავნა შეიძლება მერე. ადრესი: Г. Кутисъ редакция журналов „Кооперация, и „Шромисъ Кавшири“.

მ ო ი თ ხ ო ვ ე თ ყ ვ ე ლ გ ა ნ

კოოპერატიული ღვინო

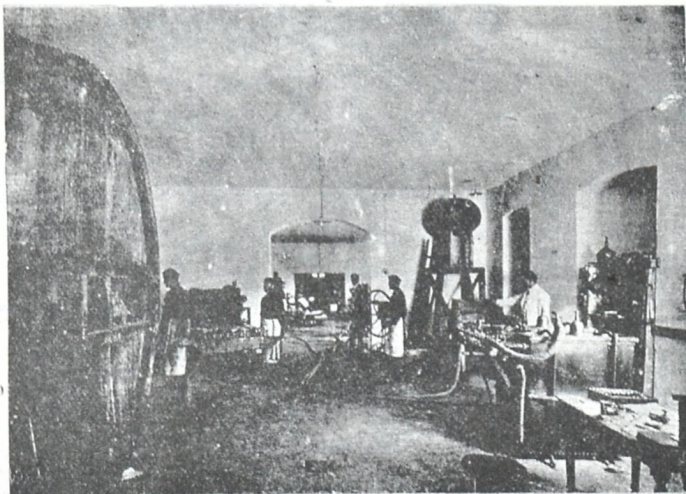
საზოგადოება „კახეთი“-სა

ეზო საზოგადოება „კახეთისა“: ღვინის მოტანა და გატანა

საზოგადოებას 15 წლის განმავლობაში გაუყიდა 1,000,000 ვედრო ღვინო 3,000,000 მან.

საზოგადოებას აქვს განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში. ბათომში, მოსკოვში, არმავირში, ლექსანდროპოლში, ეკატერინოდარში.

სარდაფი „კახეთისა“: ღვინის გადაღებ-გადმოღება

საზოგადოების ადრესი: თბილისი, გოგოლის ქუჩა, საზოგადოება „კახეთი“

მევენახეთა საზოგადოება „კახეთი“ დაარსებულია 1894 წელს. საზოგადოებაში არის 164 წევრი. „კახეთის“ საზოგადოების წევრებს აქვთ 688¹/₂ დესეტინა ვენახი, საიდანაც უზიღვენ საზოგადოებას ნამდვილ კახურ ღვინოს!

კალა ერთობაშია

კახელებო! ჩაეწერეთ საზოგადოების წევრებად და ამით დაიხსენით თქვენი სარჩო-საბადებელი სირაჯ-ჩარჩების ცარცვისაგან და მასთან ერთად შეუწყეთ ხელი ღვინით და საქმეში მონაწილეობით. ყოველ კახელისთვის ფრიად სასარგებლო „საზოგადოების“ გაფართოვება— გაძლიერება, მისი წევრების გაძლიერების და გამდიდრების მომასწავებელია.

უკანასკნელ დროს საზოგადოების საქმეები მოწესრიგებული და მკმდრად დაყენებულია.

მოითხოვეთ საზოგადოების წესდება.